

Allt fler länder som drabbats av krig och våld anstränger sig att främja nationell enhet och försoning genom undersökningar av det förflutna.

Namibia och Zimbabwe gör inte upp med det förflutna

Med inspiration från sannings- och försoningskommissionen i Sydafrika har det sedan mitten av 1990-talet tagits initiativ till nationell försoning i en rad afrikanska länder som drabbats av krig och våld. Men två länder i Sydafrikas grannskap, Zimbabwe och Namibia, har inte följt denna trend.

BÅDA LÄNDERNA VANN självständighet genom en lång anti-kolonial kamp, ledd av befrielse rörelser. Den slutliga segern över kolonialmakten åstadkoms inte med vapenmakt (även om denna var en viktig orsak för att få kolonialmakten till förhandlingsbordet) utan följde efter avtal mellan parterna. De tidigare befrielse rörelserna, Zanu i Zimbabwe och Swapo i Namibia, valdes som legitima regeringar och har sedan 1980 respektive 1990 haft absolut politisk makt och kontroll över statsbyråkratin. Något liknande TRC har de aldrig tagit initiativ till.

Istället utropade de nationell försoning. Det gamla skulle man lägga bakom sig, utan att föra en offentlig debatt för att minnas och utan en reflekterande dialog om de orättvisor som begåtts. (Men hänvisningar till koloniala brott görs när så behövs och ihågkoms som en del av befrielsebudskapet.)

I båda samhällena motiverades, till viss del, denna officiella rökridå över det koloniala förflutna av det faktum att det förtryckande koloniala maskineriet hållits igång av personer som

när självständigheten randades, inte längre kunde hållas ansvariga. Antingen för att omfattande amnesti hade utfärdats för motståndare på samtliga sidor av konflikten eller för att en del av de värsta förbrytarna hade återvänt till sina ursprungsländer Sydafrika och Storbritannien.

Nationell försoning blev därmed det samma som att avsluta kolonialismen utan att ta upp begångna brott och söka rättvisa genom offentliga förhör för att komma till rätta med det förflutna.

DEN RENANDE PROCESS som i viss mån ingick i TRC förblev påtagligt frånvarande. Men det förblev däremot inte den kollektiva skuldbeläggningen av kolonialismen när man begick misstag i uppbyggandet av det nya samhället. Till viss del befo gat men ofta som en bekväm ursäkt vid (själv)-kritik och för att undgå ansvar när man misslyckades med ett "gott styrelse-skick".

Denna, som det tycks, pragmatiska inställning förnekade och förhindrade indirekt behovet av och möjligheten att ta upp misstag inom befrielseörelserna.

Detta var aldrig huvudsyftet med TRC men det kom oundvikligen i dagen när apartheidregimens överdrifter undersöktes. Även om den självkritiska granskningen av brott mot mänskliga rättigheter inom ANC var begränsad, blev den icke desto mindre ett problem. Nelson Mandela, som suttit fängslad sedan 1960-talet och inte varit ansvarig för, och som kanske inte ens kände till ANC:s felgrepp i exil, framförde en ursäkt till offren och deras familjer.

I KONTRAST TILL DET STÅR ROBERT MUGABE i Zanu och Sam Nujoma i Swapo, båda aktiva ledare i exil, djupt inblandade i interna maktkamper. De var inte bara en betydelsefull del av en auktoritär hierarki utan personifikationen av den, i sista hand ansvariga för den lydskulturer som dominerade deras rörelser och var, åtminstone till en viss grad, ansvariga för övergrepp.

Som statsöverhuvuden var de inte benägna att ta upp sådana ämnen. Istället hävdades att alla sidors orättvisor i det förflutna skulle glömmas.

Genom att göra så förlorade dock befrielseörelserna det moraliska övertag de hade kunnat inta vis a vis de förtryckande koloniala regimerna. Deras egna misstag förblev ouppklarade och lämnade svidande sår i det nya postkoloniala samhället. Det dominerande tänkandet som följde på självständigheten representerade därför snarare den gamla ordningen än en ny och visade, i termer av politisk kultur, befrielseörelsens begränsningar.

Efter befrielsen i Zimbabwe eskalerade bruket av våld, både inom och mellan befrielseörelserna, i Matabeleland ledde det till organiserade massakrer. Där bor huvudsakligen ndebelefolket som ansågs främst stöda Joshua Nkomo, ledare för Zapu, Zanus konkurrerande befrielseörelse. Från början av 1983 till slutet av 1986 förlorade uppskattningsvis 20 000 människor livet i skrämmande, barbariska händelser, ledda av arméns femte brigad som tränats av nordkoreanska rådgivare. Katolska kyrkan i Zimbabwe var den enda rösten som avslöjade grymheterna och trots att dessa massakrer blev kända ignorerades de nästan helt, även av den tidigare kolonialmakten.

SOM EN DEL AV DEN NAMIBISKA självständighetsprocessen frigavs och repatrierades 1989 medlemmar av Swapo i exil som tidigare anklagats för att vara sydafrikanska agenter. Uppskattningsvis flera hundra av dessa "ex-detainees" hade sedan det tidiga 1980-talet fängslats, torterats, våldtagits och spärrats in i fängelsehålor i läger i södra Angola.

Många överlevde inte dessa umbäranden, andra saknas fortfarande. Ända sedan sin återkomst har dessa personer begärt rehabilitering och en ursäkt från Swapo för begångna brott mot mänskliga rättigheter.

Men den tidigare befrielseörelsen, som idag sitter vid mak-

ten, har hela tiden förnekat och vägrat tillmötesgå dessa krav under förevändning att de skulle öppna sår och därmed riskera fred och stabilitet.

För enligt Swapo måste man då även undersöka de våldsbrott som begicks av den sydafrikanska armén och dess medlöpare, vilket skulle undergräva den nationella försoningen.

Istället påbörjade Swapo, i likhet med Zanu i Zimbabwe, ett "nationsbildande projekt", styrt av vad man kallade "patriotisk historia" och som förkunnade ett budskap om en organisation och dess ledare som moraliskt oantastliga befriare av folket.

I båda dessa fall, som trots paralleller även innehåller skillnader och därmed begränsar jämförelsen, gav den f d befrielseörelsens dominerande roll i den politiska sfären den även makten att definiera vad som är av nationellt intresse.

I DET ÖGONBLICK SOM DENNA POLITISKA och ideologiska dominans försämras förlorar regeringen kontrollen över den en-dimensionella, kollektiva identitet som man tidigare skapat och infört.

Med MDC som en opposition att räkna med i Zimbabwe har detta blivit uppenbart, det har visat sig att budskapet om befrielse i hög grad hade ett bästföre-datum. Regeringens tvångsvälde har vittrat vilket har skapat ökande hot i en ständigt accelererande skrämsekultur och slutligen ett styre baserat på ren statsterror. Som man kan se i historien kommer sådana diktatoriska regimer förr eller senare att gå under genom just de folkliga rörelser som hotats och förtryckts så länge.

I Namibia började en opposition växa fram under 2007. Tidigare höga ledare inom SWAPO bildade *Rally for Democracy and Progress* i ett försök att utmana den tidigare befrielseörelsens hittills oemotsagda dominans. Nästa president- och parlamentsval kan resultera i att Swapo förlorar sin två tredjedelsmajoritet i parlamentet och därmed den absoluta kontrollen av landets politik och lagstiftning.

NERVOSITETEN VÄXER NU. Ledande regeringsmedlemmar varnar för en situation som i Kenya och beskyller den nya oppositionen för att underblåsa etnisk animositet.

Efter att en lokal valkampanj i mars lett till våldsamheter mellan politiska partier, publicerade fyra biskopar inom den lutherska kyrkan ett herdebrev där de uttrycker oro för att landet går bakåt och inte framåt i frågor som gäller frihet och demokrati. Om inte detta ändras varnar biskoparna för ökat våld och förlorade liv i stor skala. "Politiska motståndare är inte fiender utan deltagare i en demokratisk struktur", påpekar de.

Detta är första gången sedan självständigheten som kyrkan kommenterar landets politik på ett sådant sätt. Medan varningsklockorna klämtar har namibierna fortfarande möjlighet att lära av de tragiska erfarenheterna i Kenya och på andra håll, inte minst i grannlandet Zimbabwe, som på så många sätt ligger så nära.

HENNING MELBER